

РЕЦЕНЗИЯ

от

проф. д-р Даниела Христова Тасевска,

на

дисертационен труд на тема „Развитие на емоционалната възприемчивост и отзивчивост в обучението по музика на учениците от общообразователното училище“

за

присъждане на научна и образователна степен „доктор“,
по научно направление 1.3. Педагогика на обучението по ...

Автор на дисертационния труд: Борис Лъчезаров Овнарски

Научен ръководител: проф. д. н. Румен Потеров

Кандидатът за придобиване на научна и образователна степен „доктор“ Борис Лъчезаров Овнарски притежава бакалавърска и магистърска степен в специалност „Педагогика на обучението по музика“, придобити в ЮЗУ „Неофит Рилски“.

Понастоящем Овнарски е учител по музика в СУ „Арсени Костенцев“, гр. Благоевград. Изпълняваната от него професионална роля е основа за придобиване на организационни умения при работата с учениците. Индикатор на неговата активност и стремеж да надгражда и разширява творческите си компетентности е заниманието му с училищния хор. При реализирането на специфичните за урока по музика профилирани дейности Борис Овнарски прилага интерактивни методи и използва пианото като аккомпаниращ музикален инструмент.

Посочените факти от досегашния творчески път на кандидата разкриват една изключителна амбиция за формиране на умения в различни области на педагогическата теория и практика. С не по-ниска степен трябва да бъдат отличени и участията на Борис Овнарски в научни конференции. От Списъка на публикациите, включени в документацията, е видно, че кандидатът има общо 3, от които 2 публикувани и 1 под печат. Третираните в тях въпроси попадат изцяло в изследователското поле на педагогика на обучението по музика и са непосредствено свързани с различни аспекти по тематичната област на дисертационния труд. От изложеното дотук е логична констатацията ми, че документацията е точна, пълна и коректно подредена и отговаря на всички критерии, по смисъла на настоящата процедура.

Представената дисертация е посветена на интересна и значима тема, свързана с необходимостта от **развитието и възпитанието на емоционалната възприемчивост и отзивчивост при учениците**, като предпоставка за успешно осъществяване на обучението по музика.

По своята проблемна насоченост дисертационното изследване има дефинитивни параметри с **интердисциплинарен характер**, а именно: **„музикална дейност”, „музикално изкуство”, „емоционална възприемчивост и отзивчивост”**. Посочените ключови понятия са подходящо зададени в динамиката на взаимовръзките им. Актуалността и значимостта на дисертационния труд, както и водещата теза, изказана в твърдението, че *„...дейността възприемане на музика не може да се разглежда изолирано от другите дейности, а винаги в тяхната обусловеност. (Увод, с. 9)*, са конкретно и прецизно аргументирани.

Основната идея в дисертационния труд е разработена на базата на **дейностния подход**, тоест в процеса на конкретно организирана дейност в часовете по музика, при която има както външни, така и вътрешни личностни фактори/условия, учениците формират **„емоционална възприемчивост и отзивчивост”**.

Кратко и същевременно достатъчно информативно, **в уводната част**, Борис Овнарски презентира методологията, към която се придържа извършеното от него експериментално-приложно изследване.

Концептуалната рамка на дисертационния труд е представена **в първата основна глава „Проблемът за музикалното възприемане в съвременната психологопедагогическа литература”** (Глава първа, с. 11-55). Структурно тя е разгърната в подглави, ангажирани относително автономно с интерпретацията на основните величини, включени в предмета на изследването. В тази връзка фокус на глава първа е анализа на дефинитивните параметри на явлението **„музикално възприемане”**. Неговите разновидности са прецеизирани, чрез представянето на психологопедагогическите механизми, включени в реализирането на музикалната дейност в обучението по музика, както и разпознати при претворяването му като специфика и организация, в учебните програми по музика (Параграф 1.2.2., с.46). Компетентно, ползвайки специализирани източници по темата, Борис Лъчезаров Овнарски разкрива своите **оригинални идеи относно ролята на музикалната дейност ‚възприемане’ в българското училище като фактор на музикалното**

преживяване и отзивчивост и ясно идентифицира проблемите в перцепцията (възприемането) на музиката като психологически и педагогически процес.

Второто семантично ядро на теоретичния модел в глава първа има за прицел **„общообразователните аспекти на обучението по музика в България“** (Глава първа, с. 36-46), а акцентите му представят една възможна феноменология на конструкта „музикална дейност“ в процесите на възприемане и функциите на емоциите. Тук авторът е разширил интерпретативната рамка, **откроявайки значението на процеса възприемане като фокус музикалната дейност в часовете по музика**. Несъмнено този аспект на анализ обогатява теоретичния модел на дисертационната разработка и повишава неговия научно-изследователски потенциал. Съдържателно и прецизно е анализирано възприемането като част от процеса на обучението по музика (пети, шести и седми клас), съобразно редица психологически школи и направления. Изведени са приноси моменти (**идентифицирана е категорията музикална компетентност**) от анализа на учебните програми в пети, шести и седми клас, с проекции върху експерименталната изследователска работа на дисертационния труд и съобразно възгледите на съвременни учени (К. Хофман, К. Дитрих, П. Михел и др.). Установен е фактът, че за повечето специалисти **обучението по музика е вид когнитивна активност**, при която се развиват мисловни и емоционални компетентности и в резултат на двете страни (**съдържателна и процесуална**) при музикалната дейност възприемане в познавателния опит на учениците се създава нещо ново, т.е. - акцентира се върху неговия творчески аспект.

Глава втора „Постановка, организация и методология на изследването“ (с.56-88) представя проекта и методическата организация на самото експериментално изследване. Оценявам този компонент от дисертационния труд, с голям приносен заряд към изследователската методология за педагогика на обучението по музика, защото по своя замисъл същият е планиран като реално приложим методически модел за развитие на емоционалната възприемчивост и отзивчивост в обучението по музика.

Основен метод на изследването е педагого-психологическият експеримент. Структурата на изследването е разработена правилно – обект, предмет, цел, задачи – с теоретичен и експериментален характер, хипотеза; проведен е констатиращ, формиращ и контролен етап; използвани са редица изследователски методи.

Получените данни са коректно изследвани чрез математико-статистически методи за обработка. Ацентът в изследването е поставен върху практическата

реализация на учебен процес при обучението по музика в прогимназиалния етап на основната образователна степен (5 кл., 6 кл. и 7 кл.).

Експериментът е насочен към развитие на емоционалната възприемчивост и отзивчивост на учениците, общо 137 на брой, разпределени съответно:

- Контролната група /КГ/ – общо 69 ученика;
- Експерименталната група /ЕГ/ – общо 68 ученика;

За целите на експеримента е измерена **емоционалната интелигентност** на изследваните лица (Тест на Кр. Андре) и е **разработена анкетна карта** със седем въпроса, която има три смислови акцента:

1) **музикална възприемчивост;**

2) **емоционално-оценъчни компетентности** (избирателност на вниманието, обхват на възприятието), **спрямо вокалния, инструменталния или смесения дялове на музикалната дейност;**

3) **музикално-репродуктивна изява.**

Последователно са представени изследователските **принципи, методи и критерии за оценяване за установяване на степента на емоционална отзивчивост на учениците** (Вж. с. 80-84).

Въз основа на дисперсионен статистически анализ на количествените данни е извършен качествен анализ на разпределението на статистическите величини.

Глава трета „Методически модел за развитие на емоционалната възприемчивост и отзивчивост“ (с. 89-151) представя дизайнът на методическия модел. Той е описан ясно, ерудирано и в съответствие с изискванията на съвременните научни критерии. Комплексната методология се обслужва чрез конкретни подходи: **личностно-ориентируващ; междудисциплинарен; интегративен; ситуативен; функционален и целеви.** и е приложен към все още проблематичния кръг при обучението по музика в прогимназиалния етап на основното училище: **развитие на емоционалната възприемчивост и отзивчивост.** За развитието на този процес, в дисертацията е отделено внимание както върху неговите специфични характеристики, така и върху четирите му нива на активизиране: **1) емоционално-насочващо; 2) емоционално-съотнасящо; 3) емоционално-осмислящо и 4) интрепретативно-моделиращо,** от страна на учениците по време на осъществяваната музикална дейност.

Коректно е отбелязано, че **интерпретацията на музикалната дейност винаги се основава на оценъчния компонент и включва неговата аргументация**. Пак в глава трета са анализирани мотивите, които придвижват в положителна посока развитието на емоционалната възприемчивост и отзивчивост на учениците, а именно това са вътрешните познавателни и емоционални ресурси.

Изведено е становището, **според което развитието на емоционалната възприемчивост и отзивчивост на учениците при обучението по музика е един от най-важните образователни проблеми**. Детерминирана е и конкретната познавателна активност на подрастващите като предпоставка за успешна творческа дейност. Съответно на нея са очертани основните аспекти в процеса на интерпретацията на музикалната дейност и нейната аргументация и оценъчен компонент.

Особено внимание докторантът отрежда на активността на учениците като вътрешен ресурс и на методите на активното учене като външен фактор за развитие на емоционалната възприемчивост и отзивчивост за формиране на музикален интелект.

Разграничена е основната форма на активност в учебната дейност – педагогическият оптимизъм. Разкрит е психологическият механизъм, чрез който в тази възраст учениците активизират всички свои вътрешни емоционално-когнитивни ресурси за опознаване света на музиката, като пососката на познание е от **общия емоционално-субектен опит към емоционално-идейната същност на музикалната творба** (Вж. с. 96). Така Борис Овнарски превръща своя педагогически модел в ефективна концепция за активно учене изградена върху основата на конструктивизма и насочена към създаването на педагогически условия, които съдействат и осигуряват в достатъчна степен на всеки ученик **САМОСТОЯТЕЛНОСТ**, изразяваща се във възможностите му за самоорганизация, самореализация и самооценка, в зависимост от натрупания **СУБЕКТЕН ОПИТ**.

Графично представеният методически модел за развитие на емоционалната възприемчивост и отзивчивост при обучението по музика включва **четири йерархично надграждащи се нива**, имащи отношение към развитието на способностите за възприемане на музика. Те са взаимнообързани и са разгледани в практически аспект.

В основата на модела лежи взаимовръзката между емоционалната интелигентност, субектен опит и музикалност. Това означава, че на всяко ниво обогатяването на субектния опит, насърчава развитието на емоционалната интелигентност на обучаемите.

Началният етап на модела се гради на базата на два основни компонента: **1) музикални предпочитания и 2) емоционална сфера /свързана с провокирането на интереса/**. На тази основа при експерименталната програма се постигат забележителни резултати в обогатяването на емоционалния интелект и музикалната креативност на учениците. Именно в най-високото ниво **/интерпретативно-оценъчното/** се осъществява процес на „преориентиране”, посредством операцията „пренос“, на чиято основа познанието придобива още по-значим смисъл, при съотнасянето му към различни стилове музика извън образователната структура.

Подробно и ясно е представена от докторанта динамичната структура на методическия модел, при който рефлексивните способности на учениците се развиват ефективно чрез реализиране на дейността възприемане на музика, като систематично са обосновани съществените специфични функции на преподавателя по музика:

- задълбочена предварителна подготовка за предвижданите музикални дейности в съответната учебна организационна форма;
- организиране на екипната музикално-творческа дейност;
- осигуряване на стимулиращ мотивационен фон в класната стая;
- съотносимост на стилът на преподаване и стилът на учене.

По време на реализиране на методическия модел докторантът умело доказва, че реализирането на музикалната дейност възприемане е свързано с прилагането на определени методи, отнасящи се **до възприемането, разбирането, осъзнаването и интерпретирането на придобитите знания**. Това са активни и интерактивни методи, които:

- подпомагат и стимулират познавателната активност на учениците;
- развиват интелектуалната и личностната рефлексия на учениците;
- обслужват всеки един етап от учебния процес;
- подсилват интереса и мотивацията на учениците;
- развиват способностите за самостоятелно учене.

В случая въпросът се свежда до това, в какви отношения се намира от една страна мотивацията, учебната дейност и субектната активност на учениците, а от друга каква е **методическата система на преподавателя и в овладяването на новото познание стои ли субектната активност и рефлексия на учениците**, даваща възможност за по-пълноценно и

успешно осъзнаване, направляване и контролиране на всички техни действия, свързани с новото познание, база за което служи субектният опит.

Четвъртата глава „Представяне и анализ на резултатите от изследването“ (с. 152 - 197). Констатирам, че анализът на резултатите от началния и заключителния констатиращ етап на педагогическия експеримент – в аспектите му на количествен, статистически и качествен, е задълбочен и професионално осъществен. Визуализацията на данните посредством графично и таблично онагледяване подпомага възприемането и задълбочава разбирането.

Може да се твърди, че като цяло по всички показатели и критерии, експерименталната група се отличава с по-добро ниво на динамика в развитието на емоционалната отзивчивост, в сравнение с изследвания контингент от контролната група, при които обучението се провежда по утвърдените в практиката методи. Значителна част от работата по трите етапа на експеримента, както и обработката на получените данни са подходящо илюстрирани чрез множество диаграми и схеми.

Дисертационният труд завършва със съществено по съдържание и детайлизирано написано **Заключение и изводи** (с. 198 - 206). Оценявам текста в тази част от дисертационния труд като адекватно на извършените анализи обобщение на резултатите от теоретико-аналитичното и експерименталното изследване.

Считам, че докторантът е съумял да докаже убедително хипотезите си и положително, удовлетворявайки поставените цели и задачи. Неговата личностна, професионална, научна и приложна ангажираност с темата на дисертационния труд, превръща самия труд в смислено послание към всички преподаватели по музика в прогимназиалния етап на основното училище.

По отношение на езикова култура, боравене с понятията и категориите на педагогика на обучението по музика, цитиране и позоваване на автори – трудът е много добре издържан.

Изразявам съгласието си със самооценката на кандидата относно Справката за приносите на работата му по темата на дисертацията. Достойнствата ѝ, констатирани и посочени в изложението дотук, бих обобщила в синтезирана форма в следните приноси моменти:

Във връзка с теоретичната аргументация на проблемността около феномена „възприемане на музика“ в прогимназиалния етап на основното училище:

1. Приложен е интердисциплинарен подход за разкриване на факторите, формите, психологичните механизми и следствията за ученика от апробираната методическа система за оптимизиране на дейността възприемане на музика. Постигнатите обобщения са съотнесени към възрастовите особености на учениците, като са разкрити техните конкретни прояви и отражения в периода: 5-ти – 7-ми клас.
2. На теоретчно равнище систематично е описана ефективната педагогическа интеракция в релацията „преподавател по музика–ученик“ като е изяснена нейната функционална и съдържателна същност.
3. Обосновани са детерминиращите фактори за формиране и развитие на музикалния слух на учениците, музикалното им мислене и памет като е аргументирана необходимостта от създаване на условия за активното им включване в учебния процес посредством използването на методи и подходи, които провокират техния интерес и внимание и на тази основа формират определено отношение към възприеманата музика.

Във връзка с аналитико-интерпретативната презентация на феномена „емоционална възприемчивост и отзивчивост“:

1. Креативно е изградена концепцията за теоретичния конструкт „емоционална възприемчивост и отзивчивост“.
2. Понятийно и категориално прецизиран е личностно ориентираният образователен процес, обхващащ основните музикални дейности и овладяването на заложените в държавните образователни стандарти ключови компетентности в обучението по музика в прогимназиалния етап.
3. В контекста на съвременните образователни изисквания за субект-субектно взаимодействие е осъществено търсенето и прилагането на иновативни подходи, целящи превръщането на учениците в активни субекти на познанието в процеса възприемане на музика.

Във връзка с експерименталния дизайн на дисертационния труд:

1. Оригинално е приложен интердисциплинарен подход към предмета на изследването.
2. Експертно разработена и практически апробирана е своеобразна методическа система, съставена от 4 нива за развитие на емоционалната

възприемчивост и отзивчивост на учениците, съобразена както с поставените в научната разработка проблеми, кореспондиращи с конкретно обособен теоретичен еталон, така и с провеждането на дейността възприемане на музика в пети, шести и седми клас на общообразователното училище.

3. Ясно посочени и реалистично аргументирани са възможностите за прилагане на разработения методически модел, с оглед осигуряване на условия за използване на специализиран музикален софтуер при реализиране на дейността възприемане на музика и поставяйки учениците в ролята на активни субекти на познанието в посока осъзнаване на определени логически закономерности в музикалното развитие по отношение на темпото, тембъра, динамиката и лада, в контекста на авторовата идея.

В ЗАКЛЮЧЕНИЕ искам да изкажа собствената си личностна и професионална удовлетвореност от прочита на дисертационния труд „Развитие на емоционалната възприемчивост и отзивчивост в обучението по музика на учениците от общообразователното училище“ написан от Борис Овнарски. С уважение към неговия принос, заявявам категорична позиция с положителен вот за присъждане на научната и образователна степен „доктор“.

27. 05. 2018г.

Велико Търново

Рецензент:

проф. д-р Д. Тасевска